

Adrian NICULESCU

**1848-1989:
de la *Primul* la *Noul '48***

Editura IRRD '89
București
2018

Redactor: Elena DIACONU
Tehnoredactor: Cristian NEGOI
Corector: Sorin STAICU

Editura IRRD '89
©2018, IRRD, București
Toate drepturile rezervate IRRD.

*Pe coperta I figurează un înscris care se află pe versoul primului manifest al Revoluției române: **A căzut tirania.***

Surse foto, coperta I-IV: arhiva personală a autorului, internet.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NICULESCU, ADRIAN

1848-1989: de la Primul la Noul '48 / Adrian Niculescu. - București:
Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, 2018
ISBN 978-606-8684-27-7

Adrian NICULESCU

1848-1989:

de la *Primul la Noul* '48

Trei cronologii comentate

Iubiților mei părinți, Florica DIMITRESCU
și Alexandru NICULESCU, la *sărbătoarea* celor 90 de ani

Editura IRRD '89

București

2018

Dedicat formidabilului an 1989, adevărat *annus mirabilis*, celor 30 de ani ai Revoluției române din decembrie și celor 170 ani ai Revoluției democratice de la 1848, în sărbătoarea Centenarului României reîntregite.

SUMAR

CUVÎNT ÎNAINTE 9

SECOLUL AL XIX-LEA:

Revoluția de la 1848

1) preliminarii: 1840-1847 24

2) 1848-1849: anii Revoluției 36

3) urmările imediate: 1849-1853/1856 103

SECOLUL AL XX-LEA:

Repere din contextul internațional. Prăbușirea regimurilor comuniste (1980-1989/91) – cu un preambul despre fracturile acestora (1953, 1956, 1968, 1980, 1985/87) 119

Momente de cronologie comentată a regimului comunist din România în „Era Ceaușescu”, a contestației și a societății civile – cu unele ecouri din străinătate și din exil, plus câteva note personale 179

POSTFAȚĂ 335

REPERE BIBLIOGRAFICE 338

ANEXĂ: Apel 347

DESPRE AUTOR 351

CUVÎNT ÎNAINTE

Firul roșu ce traversează de la un capăt la altul lucrarea de față este lupta pentru Libertate, care dintotdeauna a mișcat omenirea („*Historia – magistra vitae*”, spune cunoscuta expresie latină, dar și „*palestra Libertatis*”, am adăuga noi – istoria a fost și *sala de forță*, de antrenament continuu, întru căutarea Libertății...), iar simbolul arhetipal al acestei lupte este Revoluția de la 1848 (reeditarea *irenică*, epurată de Teroare și de ghilotină, a Marii Revoluții de la 1789!) – ce poate avea nu doar una, ci, la figurat, și mai multe ipostaze...

Am încercat să trasăm un arc peste timp între cele două momente majore de *regenerare națională* (conceptul, provenit din limbajul epocii pașoptist-unioniste, deși azi mai degrabă uitat, ne este în mod special drag, deoarece reflectă, credem, cel mai fidel fenomenul, fiind și echivalentul românesc cel mai apropiat al cunoscutului termen italian, strict înrudit istorico-sociologic, de *Risorgimento*...) din istoria românească, pe fundalul istoriei Europei, căreia, în ciuda a tot și a toate – în primul rînd a tradiției noastre confesionale a creștinismului răsăritean, zis „ortodox” sau, mai precis, „greco-ortodox”, care, exact pînă-n ajunul pașoptismului, ne-a ținut, **prin definiție**, separați și departe de Occident, adică de unica societate evolutivă și de progres din istoria Umanității – dintru început îi aparținem: **Primul 1848 și Noul 1848 – Revoluția din decembrie 1989, primul, apoi și noul început al istoriei unei Români, în sfîrșit, conectate la Occident, un Occident care – dacă n-ar fi existat fundalul religios slavo-bizantin – ar fi trebuit să fie și albia sa firească...**

Revoluția de la 1848 este piatra unghiulară, de temelie, dar și de confirmare, a *modernizării* țării noastre – pe toate

planurile: social, politic, intelectual – sinonim perfect al noțiunilor de *occidentalizare* și de *europenizare*. Cine a înfăptuit un „48” este, în mod sigur, în Europa! Ținînd cont de realitatea că fenomenul pașoptist este specific numai unor societăți care au atins un anumit grad de dezvoltare socio-culturală de tip *mediu* european (singurele care n-au cunoscut '48-ul sînt fie statele cele mai avansate, de pildă Anglia, Olanda și țările scandinave, deoarece nu mai aveau nevoie, depășiseră stadiul, fie, la antipodi, cele mai rămase în urmă: Rusia autocrat-represivă, ce va sugruma tentativa poloneză și nu numai, spațiul balcanic, cu Grecia și Serbia – toate zone ortodoxe – pentru a nu vorbi de Imperiul Otoman, musulman, și chiar spațiul iberic...), a fi avut parte de un astfel de eveniment este dovada însăși că societatea respectivă are nivelul corespunzător, că îndeplinește criteriile pentru a fi cu adevărat, nu doar fizic, în Europa! Pentru noi, a fost examenul de maturitate al lumii românești, certificatul nostru de europenitate...

În treacăț fie spus, ar trebui să constituie motiv de mare mîndrie *faptul* că sîntem **singura țară aparținînd creștinismului oriental care a avut o revoluție pașoptistă**, și aceasta numai datorită unei mîini de oameni, veritabili Părinți ai Națiunii – Bălcescu, Brătienii, Goleștii, Rosetti – și a legăturilor lor cu Franța, unde se adăpaseră, mai ales la *Collège de France*, la izvoarele cele mai limpezi ale celor mai înaintate idei politice din lume. Împreună cu apropiații lor, în sensul cel mai larg al cuvîntului, nu erau mai mult decît o sută, poate două sute de persoane. Un număr oricum irelevant statistic, dar de imensă, probabil irepetabilă valoare, invers proporțională cu ponderea sa... Părinții Națiunii au constituit o elită perfect sincronizată și profund integrată, în timp record (sub 20 de ani de gestație: circa 1830-1848!), celei mai avansate și mai rafinate lumi europene. Efortul lor nobil s-a dorit a fi în folosul întregii societății românești, pînă la straturile cele mai de jos... Timpul record a fost răgazul de nici două decenii, scurs de la Regulamentele Organice – cînd pornește, în pas accelerat și cu neasemuită energie, în încercarea disperată de a se recupera cu orice preț groaznica întîrziere istorică, modernizarea, inițial sub egida rusească

(dar profund „franzuzită”, ca toată înalta societate țaristă, și care, deloc paradoxal, ne va deschide însuși gustul și drumul Parisului...) a generalului Kiseleff – pînă la confirmarea de la 1848. Scurtul interval s-a încheiat prin racordarea și ancorarea, ce părea definitivă, a lumii românești la cea europeană, cel puțin, dată fiind complexitatea situației și adîncimea decalajului, la nivelul păturilor superioare – lucrarea continuînd însă și mai în profunzime, atît cît s-a putut, vreme de numai circa o sută de ani (ceea ce e foarte puțin față de cele cinci secole de modernizare ale părții de continent avînd ca fundal creștinătatea occidentală – de unde și rezultatele modeste – însă și acel puțin era mult, chiar enorm, pentru spațiul românesc, **ținînd cont**, cum ar trebui și-n cazul Revoluției din decembrie, **de nivelul de pornire...**), pînă la instaurarea comunismului, care a blocat totul, riscînd grav să zădărnicească, dacă n-ar fi intervenit Revoluția din 1989, și ceea ce se înfăptuise din acea brumă de sincronizare și de europenizare pornită abia în zorile secolului al XIX-lea ...

Totuși, acea mîină de oameni unică de la 1848, aproape o *generație spontanee*, neprețuită prin calitatea și ținuta sa, a reușit să miște o țară întregă și a trecut prin vama *intrării în Europa* un întreg popor nevoiaș, ținut în ignoranță și înapoiere – nu numai din pricini sociale, care sunt comune și altora, ci și ca efect direct al apartenenței confesionale la Biserica Orientală – umilit și obidit ce, spre deosebire de toate celelalte popoare de pe continent de tradiție ecleziastică apuseană, nu cunoscuse **nimic** din modernitatea începută cu patru secole înainte, odată cu Renașterea, în secolul al XV-lea, și nici ceea ce a urmat – Reforma, Luminile, cu atît mai puțin măcar ecurile revoluțiilor pre-1848, ca cele olandeză, engleză, din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, sau cea americană, 1776, și care, în fine, percepușe doar infim, ca pe o reverberație de pe o altă planetă, cîte ceva din Marea Revoluție Franceză sau din epoca Napoleon...

Revoluția de la 1848 a fost pentru lumea românească și momentul **primei instaurări a Libertății** (sau *ieșiri a Libertății*, cum, savuros, scria un om al vremii, strămoș al nostru după mamă, vrăjit de acest magic, îmbătător cuvînt:

Libertate, noutatea centrală, chiar înainte de celălalt aspect, cel național – deoarece, în epoca regulamentară, despre unirea moldo-valahă se mai putea vorbi, inclusiv oficial, deoarece rușii, oricât de ciudat pare, erau de acord, din secolul al XVIII-lea, ba chiar, sub Regulamentul Organic, s-a făcut și primul pas, unificarea vamală internă, la **1 ianuarie** 1848, în timp ce, de libertate și de democrație – nu! –, **a Revoluției**, pe care-l repetă de patru ori în câteva rînduri de însemnări personale, scrise în martie 1849, șase luni după reprimarea mișcării...), deși s-a produs în mod – aparent! – efemer. Dar, după înfrîngerea Rusiei în Războiul Crimeii, încheiat prin Congresul de la Paris din 1856, efectele vor fi însă și de durată, iar principiile democratice ale Revoluției pașoptiste vor redeveni lege pentru aproape un secol, aspirațiile sale sociale și naționale se vor împlini absolut toate, punct cu punct... Deși principala lor temere a fost pericolul rusesc, totuși, în clarvăzătorul lor program, pașoptiștii, nu au putut să prevadă regimul comunist, adus tot de ruși – dar, de astă dată, nu de către elitele rusești franțuzite, ca la 1830, ci de rușii deveniți sovietici și bolșevici, din 1944-45/1948 –, în furgoanele Armatei Roșii, exact o sută de ani mai târziu...

Revoluția din 1989 marchează eliberarea din chingile dictaturii comuniste – noul *Ancien Régime* – și recucerirea aceleiași Libertăți, pierdute odată cu impunerea regimului. Aceleași strigăte, aceleași revendicări – și nu numai la noi, ci, tot ca la 1848, de la Praga la Varșovia, la Berlin (Est!), la Budapesta: libertate, democrație, drepturile omului, libertatea cuvîntului, libertatea de asociere, libertate de conștiință, libera circulație, economie liberă... Este, clar, reeditarea anului 1848, într-o nouă formă, într-un nou cadru și într-un nou context intern și internațional... Dar esența, fondul, este aceleași!

Nu era însă doar o imensă bucurie, era și o dramă – aceea ca societățile noastre din Est să fie nevoite, la 141 de ani distanță, să reia, de la capăt, o etapă pe care o mai parcurseseră odată, dar care, din pricina comunismului, se zădărnicesc, o direcție pe care, însă, restul Europei a continuat să meargă, practic neabătut, cu rezultate spectaculoase, fără

precedent în istoria omenirii, de prosperitate și de progres amețitor...

La fix o sută de ani de la Revoluția pașoptistă, chiar în ziua aniversară a victoriei acesteia, prin *confiscarea* – eufemistic, impropriu, denumită *naționalizare!* – de la 11 iunie 1948, se instala, **în conținut** („definitiv”, se spunea / se temea... – esența însăși a comunismului fiind tocmai răsturnarea regimului proprietății, *recte* suprimarea proprietății private!) în România, un regim ce, în ciuda groteștilor pretenții ale proaspeților guvernanți moscoviți de a se plasa, chipurile, în „directă continuitate” cu aceasta (fără umbră de rușine, istoriografia comunistă definise anii 1944-1948 drept o așa-zisă „etapă de *desăvârșire* a revoluției burghezo-democratice”...), a reprezentat exact tragicul său contrariu, negația sa absolută! Să ne gândim numai la motto-ul cu care începe glorioasa *Proclamație de la Islaz*: „**respect către persoane, respect către proprietate**”... Rar impostură mai monstruoasă, mai flagrantă! Rar ilustrare mai elocventă de uzurpare!... Comunismul, ca sistem, evident *neo-feudal*, în toate sensurile (o societate structurată strict piramidal, un șef suprem, indiscutabil, împărat medieval sau „conducător iubit”, cu cultul personalității aferent și cu vasali subordonați – fie ei numiți *conți* sau *baroni*, ca-n *Ancien Regime*, ori *primi-secretari județeni*, ca-n comunism – obediență, gândire / ideologie unică, impusă – religioasă la unul, politică la celălalt – intoleranța, ca rezultat direct al gândirii unice, și represiunea, ca efect și reflex imediat, etc.), reprezenta, de fapt, negația însăși a sistemului politic instaurat chiar prin Revoluția democratică de la 1848. Comunismul tocmai răsturnase, la noi, exact principiile *Proclamației de la Islaz* și institua *totalitarismul*, în cel mai autentic, mai etanș și mai desăvârșit sens al conceptului, cum numai comunismul știe: controlul a *tot* și a *toate*, începînd cu *proprietatea*, deci cu economia (de aceea este un sistem antieconomic, ce va destructura și atomiza întreaga societate!), dar și cu *persoana*, în disprețul valorilor individuale – un control ermetic, absolut, *total*, asupra omului și a întregului construct social și societal, în ansamblu...

Între 1948 și 1989, vreme de peste 40 de ani, în România

a ființat unul dintre cele mai opresive regimuri totalitare, chiar comparativ cu celelalte țări din „lagărul” (arareori, cuvînt mai potrivit, și, culmea, provenit tocmai din panoplia limbajului de lemn *oficial* al regimului! – o transpunere servilă, direct din rusă, ce trăda și timorarea tălmăcitorilor, pentru ceva ce ar fi trebuit să fie tradus, simplu, prin românescul „tabără”...) comunist.

În acest volum am reunit trei cronologii ce aparțin celor două secole care ne preocupă în mod constant din punct de vedere istoric și pe care le frecventăm cel mai asiduu, cu maximum de interes. Pentru secolul al XIX-lea am scos în relief un moment de vîrf, memorabilul, spectaculosul an 1848 (cu extensii, în unele părți ale Europei, ca Veneția, Roma, Ungaria, pînă în 1849...), care a avut trei etape: cea **de preparare și de gestație**, pe care am prezentat-o succint, cea **de izbucnire și de desfășurare propriu-zisă**, către care ne-am concentrat atenția în mod cu totul special, și cea **de după**, cu înrîuriri și urmări fundamentale în istoria omenirii, în principal prin intermediul propagării, în timp, spațiu și, mai ales, în mentalități, a ideilor de libertate și de democrație. După o fericită expresie a marelui Eugen Lovinescu, din *Istoria civilizației române moderne*, schimbările operate de Revoluția pașoptistă au avut și la noi, ca peste tot în lume – în ciuda, uneori, a unor aparențe pasagere (precum înfrîngerea însăși a mișcării și întărirea vremelnică a reacțiunii, în anii 1849-1853) – consecințe strict fără întoarcere. „Ceva ireversibil se produsese. Nimic nu mai putea fi ca mai-nainte: trecuse pe-acolo Revoluția”. Brazda lăsată se va dovedi a fi fost **indelebilă...**

Cum etapa **de după** este foarte întinsă, ne-am rezumat la a trasa cîteva din aspectele ei imediate. Am căutat să fie pusă în paralel istoria țării noastre, în această perioadă de reviriment, cu istoria celorlalte țări, în primul rînd cu istoria Franței, căreia fenomenul revoluționar pașoptist îi datorează enorm, atît în mod direct, referitor la revoluția de atunci, din februarie, cît și indirect, prin iradierea *sine qua non* exercitată de Marea Revoluție Franceză, din 1789 (bolșevicii, deși

declarau ostentativ că o simpatizau, i-au uzurpat chiar numele de „mare revoluție” și l-au dat loviturii lor de stat din nefastul 7 noiembrie 1917 – sintagma Marea Revoluție Socialistă din Octombrie – „M.R.S.O.” devenind pînă și un semn distinct în stenografia practică în lumea comunistă...). Un alt scop al nostru a fost și acela de a ilustra și reafirma ideea că frontierele estice ale Revoluției pașoptiste europene nu se opresc la granițele de Est ale Imperiului Habsburgic – din păcate, o imagine larg răspîndită –, ci ajung pînă unde se întinde Țara Românească, și chiar la Iași, acestea fiind, cum bine amintea Engels, încă din epocă, realmente ultimele bastioane ale Revoluției înspre Răsărit (și, am adăuga noi, grație legăturilor speciale cu Franța, unicele dintr-o țară de tradiție ortodoxă!)...

Intenția ne-a fost să prezentăm nu numai mersul Revoluției de la 1848 din lumea românească, ci și contextul internațional mult mai larg pe fondul căruia s-a desfășurat. Am pus accentul, evident, pe Revoluția pașoptistă din Franța, al cărui model a fost determinant pentru tinerii, numeroși, revoluționari români care au studiat la Paris. Mai mult, istoria politică însăși a României, în etapa sa de formare, este, de fapt, o ramură crescută din istoria politică a Franței. Nu putem deci înțelege istoria României din acea epocă fără a cunoaște măcar rudimente din istoria Franței, din acel veritabil „trunchi comun” care ne leagă... Iată de ce episoadele din istoria Franței, prezente în Cronologie, am ținut să le marcăm și grafic, prin caractere diferite.

Am atins însă și evoluțiile din alte țări reprezentative pentru magnificul fenomen 1848, ca Italia, Austria, Germania, Ungaria etc. Pentru a reliefa evenimentele de interes românesc, am prezentat datele din istoria noastră cu caractere **aldine**, datele din istoria Franței, cu caractere **italice**, iar evenimentele din istoria altor națiuni, cu caractere **obișnuite** (drepte).

În ceea ce privește secolul al XX-lea, descrierea cronologică, dublată de analiza momentului 1848, ne-a dat prilejul unor reflecții privitoare la „Noul 1848” – anul *mirabilis* (cum a rămas în istorie!), 1989: destrămarea dictaturii comuniste, adică, așa cum am arătat mai sus, a nou-

lui „Ancien régime”, sistemul neo-feudal, instaurat de către orînduirea de tip sovietic. Pentru a ilustra mai bine ceea ce înțelegem prin „Noul 1848”, am ales să abordăm, *binar* – național și internațional – perioada prăbușirii dictaturii comuniste: cadrul național este examinat mai detaliat, în timp ce contextul internațional este prezentat mai succint, ca reper general și ca fundal, pentru corecta plasare a evenimentelor românești.

Din secolul al XX-lea ne-am focalizat, deci, pe evenimentele care au dus la prăbușirea regimurilor comuniste – examinate atît intern, cît și extern – amintind însă, măcar în treacăt, și momentele lor de maxim succes, tocmai pentru a măsura mai bine dimensiunea prăbușirii.

Istoria operează cu perioade finite, separate de granițe temporale, veritabile „arii de cezură”, bine conturate cronologic (1848-1871; 1871-1914; 1918-1939, 1945/1948-1989). Ultima perioadă, perioada comunistă (care, la rîndul ei, poate fi împărțită în subdiviziuni, în funcție de diverse criterii – țări, lideri, tipuri de „subregim” – *național-comunist*, gen Ceaușescu post-1971, *comunism național*, gen Gomułka, *stalinist*, gen Enver Hodja, neo-stalinist gen Brejnev, *comunism mai relaxat*, zis al *gulaș*-ului, gen Kádár după 1968, ș.a.m.d., în interiorul aceluiași regim comunist etc.) are drept limită temporală clară Revoluțiile din 1989, o arie de cezură extrem de bine reliefată, de vizibilitate maximă. Tot ceea ce se află **înaintea** acestei arii de cezură, marcate de căderea comunismului, începînd din 1945/1948 pînă la Revoluția din 1989, ține de domeniul „istoriei recente”, cel puțin pentru Europa de Est, dar, indirect, prin ricoșeu, și pentru restul Europei, al Europei în ansamblul ei, deci și al lumii, al istoriei universale. Domeniul *istoriei recente* este un domeniu pe care îl cunoaștem, cel puțin parțial, inclusiv din propria noastră experiență, nemijlocită. Tot ceea ce urmează **după** această arie de cezură, a Revoluțiilor anticomuniste din 1989 intră în domeniul *actualității*, ce face obiectul politologiei, al sociologiei, dar nu și al istoriei – cel puțin nu încă! Perioada aceasta, de „după”, va intra cu adevărat în istorie numai odată ce va apărea următoarea „arie de cezură” (pe care unii cred însă că au identificat-o deja în

actuala criză economică, declanșată în 2008; alții cred că au găsit-o chiar în sinistrul 11 septembrie 2001 new-yorkez; numai viitorul va hotărî dacă au sau nu dreptate...).

Cele două capitole consacrate secolului al XX-lea din Cronologia noastră se referă la aproximativ același spațiu temporal, dar sînt centrate, unul pe istoria internațională, celălalt pe istoria națională.

Primul capitol se referă la încheierea Războiului Rece și la contextul internațional al prăbușirii dictaturilor comuniste din Europa. Impactul conjuncturii internaționale asupra țării noastre a fost covîrșitor.

Al doilea capitol trece în revistă istoria României după 1968, momentul de zenit al lui Ceaușescu, dar pune accentul pe cea mai ascunsă zonă a istoriei noastre, aceea a celor mai semnificative momente românești de opoziție/disidență, dovadă peremptorie că și la noi au existat, măcar la nivel individual sau de grupuri/colectivități mici, și nu întotdeauna numai subteran; acest fenomen era mult mai cunoscut și luase o mai mare amploare în alte țări comuniste, cu o societate civilă mai structurată și mai puțin atomizată.

De menționat că, în mod deliberat, folosim sintagma **disidență/ opoziție** în scopul de a sublinia absoluta sinonimie, în opinia noastră, a celor doi termeni, atunci cînd ne referim la sfera regimurilor comuniste – mai precis, la acțiunile de împotrivire față de acest tip de regimuri.

Cei doi termeni, în concepția noastră, nu reprezintă două fenomene distincte, ci sînt părți ale unui unic. Explicat printr-un al treilea termen, se poate numi și **rezistență**, de orice fel, la un regim opresiv de orice natură (fascist, comunist...). În cazul de față, este vorba despre rezistență/opoziție/disidență la un regim de factură comunistă. Nu este unul un cuvînt *forte*, iar celălalt un cuvînt *slab*, unul *hard* și altul *soft*! Nu trebuie indusă ideea că există două forme de împotrivire. Condiția potrivnicului, a disidentului/opozantului era aceeași! Împotrivirea era una singură. Nu îi întreba nimeni pe *rezistenți*, cînd erau arestați în beciurile Securității, dacă erau „opozanți” sau „disidenți”, ca să le rezerve, în funcție de asta, vezi Doamne, o soartă mai bună sau mai rea... Nimeni din

forțele represive nu făcea această distincție... De aceea, ar fi profund nedrept să o facem noi acum... „Disident” este, pur și simplu, numai termenul consacrat pentru a-l desemna, a-l identifica sau a-l defini pe opozantul din lumea comunistă...

Amintim că termenul însuși de „disident”, prin care s-ar subînțelege doar o „disociere”, pe un număr limitat de aspecte, nu o opoziție frontală, are o origine „impură”. Preluând un cuvânt clasic, el a fost aplicat de către stînga *comunistă* occidentală, începînd cu anii '60 (procesul regimului brejnevian contra scriitorului critic Andrei Siniavski și a traducătorului Iurii Daniel, în 1966), special pentru lumea comunistă, tocmai din dorința de a evita cuvîntul limpede **opozant**, socotit prea abrupt, prea drastic, deci „inadecvat” pentru „paradisul comunist” (față de care, în opinia comuniștilor occidentali, te puteai cel mult *disocia / delimita* pe anumite – dacă se poate – minore segmente... Cum te puteai, oare, ridica, răzvrăti, împotriva „paradisului”, al „viitorului radios al omenirii”?). În gîndirea acelorași, termenul „dur”, clar, de **opoziție** se putea folosi numai aplicat la regimurile dictatoriale de dreapta – nazism, fascism, Pinochet, Franco etc...

Cu timpul însă, ironie a sorții, termenul a început să fie, pe nesimțite, folosit și referitor la regimurile de dreapta (deja către sfîrșitul anilor '80 se putea auzi de *disidenți chileni*, anti-Pinochet, de *disidenți filipinezi*, anti-dictatorul Marcos etc.)...

Un termen reductiv, atenuant, intenționat „diminuant”, *soft*, a sfîrșit, deci, prin a se transforma într-unul *hard*, sinonim perfect cu *opozant*, adică exact la antipozii sensului dorit de cei care, în sens necinstit, l-au lansat! De aceea și noi ne-am hotărît, în Cronologia noastră, să folosim ambii termeni, simbolic, îngemănați...

Un merit major în această transformare/„upgradare” a termenului *disident/disidență* l-a avut uzul frecvent al cuvîntului. Consacrarea sa definitivă a venit însă circa zece ani mai tîrziu, odată cu celebra Bienală de la Veneția, din 1977, dedicată, cum se spunea încă din titlu, exact *disidenței: Bienala Disidenței*, cum a fost aceasta cunoscută, o mega-expoziție închinată întregului fenomen al opoziției, pe toate

planurile (politic, cultural, artistic, literar...) din lumea comunistă. Comisar-organizator al expoziției (la care a fost invitat și Paul Goma, care a simțit pe pielea lui, încă de la sosirea în Occident, distincția pernicioasă *disident/opozant!*) a fost tocmai o personalitate cu o orientare de stînga, dar net anticomunistă, aristocratul italian Carlo Ripa di Meana...

Mișcarea de opoziție/disidență care s-a desfășurat într-o perioadă despre care, personal, am amintiri, se împarte în două faze: din anii post-'68, mai precis, de prin 1973-1974, pînă în 1983, ca trăitor (și spectator interesat!) în țară, iar din 1983 și pînă la Revoluția din decembrie, 1989, ca martor avizat, în calitate de militant al exilului democratic românesc. În anii exilului, trăiți între Paris și Milano, am fost, mai întîi, din 1984, colaborator din Italia al Departamentului românesc al postului de radio Europa liberă (iar, din 1987, corespondent oficial unic, acreditat prin ambasada Statelor Unite de la Roma), membru activ al *Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România*, cu sediul în exil, la Paris (L.D.H.R. – secția română a Federației Internaționale a Ligilor pentru Drepturile Omului, F.I.D.H. – Paris), și, din 1985, reprezentant al acesteia în Italia și delegat, din 1986, tot în Italia, al *Asociației pentru Protecția Monumentelor și a Siturilor Istorice din România*, fondată în exil, la Paris, de către arh. Ștefan Gane, care denunța demolările ceaușiste și organiza o amplă rețea de solidaritate (din 1988, împletindu-și activitatea cu Operation Villages Roumains). În toți acești ani, și mai intens după Revolta de la Brașov, din noiembrie 1987, am putut prezenta, frecvent, în mediile de informare (radio-TV și presă), cu precădere din Italia și din Elveția de limbă italiană, situația dramatică din România. Am fost implicat în organizarea a numeroase întîlniri, colocvii, reuniuni, manifestații de protest împotriva regimului comunist Ceaușescu și de solidaritate cu poporul român aflat în suferință. De asemenea, am fost și parte la întrevederi cu formatori de opinie și cu decidenți politici, mai cu seamă italieni.

De menționat că, din păcate, mișcarea de opoziție/disidență din România nu s-a putut desfășura, ca în cazul altor țări din același, nefericit, Est al Europei, mai la „suprafață”, din cauza caracterului absolut tiranic al regimului comunist românesc, desigur cel mai distructiv din

cîte au existat pe continent (cu excepția, binecunoscută, a Albaniei...). În acest al doilea capitol ne-am propus să trasăm, în linii mari, o cronică succintă a societății civile din perioada de întuneric a „anilor-lumină” a așa-numitei, emfatic, „Era Ceaușescu”, scoțînd cît mai mult în evidență, din cotloanele uitării cărora le fuseseră destinate, episoadele cele mai înălțătoare și dătătoare de speranță ale opoziției față de dictatură. De asemenea, acolo unde era cazul, am atras atenția asupra unor ecouri din străinătate ale acțiunilor din țară, dar și asupra unor activități desfășurate în afara țării, de către exilul românesc militant, care și-a făcut o misiune din a nu uita niciodată chinurile celor rămași în spatele Cortinei de Fier, sub jugul comunist, și care, dorind binele României, a luptat pentru răsturnarea regimului totalitar.

Aceste două din urmă aspecte – dubla viziune pusă pe acțiunile colective sau personale de opoziție/disidență din țară, dar și pe acțiunile întreprinse în afara țării, de străini ori de exilul militant – singularizează demersul și abordarea noastră care, astfel, se deosebesc de alte cronologii ale aceleiași perioade.

Dacă nume precum Paul Goma, Vlad Georgescu, Mihai Botez, Vasile Parachiv, Doina Cornea, preotul Gh. Calciu-Dumitreasa, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Dan Petrescu, Dorin Tudoran, Andrei Pleșu, Radu Filipescu, Gabriel Andreescu etc. sînt destul de familiare publicului românesc, am ținut să facem cunoscute și numele altor personalități, în special ale unor străini (oameni de cultură, ziariști, avocați, militanți civici, oameni politici etc.) – mulți proveniți din acea **stîngă democratică anticomunistă**, care a salvat onoarea stîngii de sirenele totalitarismului, dar despre care nu prea se vorbește în România –, ce însă ne-au fost alături, în cele mai negre momente: Marie-Therèse Kerschbaumer, Josy Dubié, Lorenzo Renzi, Marco Cugno, Bernard Poulet, Achille Tramarin, Bruno Crimi, Pirkko Peltonen, Carlo Rognoni, Claudio Mésoniat, Luigi Ippolito, Antonio Stango, Marco Pannella, Andrea Colandrea, Veronique Soulé, Edith Lhomel, Francoise Blecker, Agathe Logeart, Emanuele Giordana, Ugo Intini, Alberto Benzoni, Noël Mamère, Anne Colas, Anne Planche, Livio Caputo... – toate aceste nume, și

numeroase altele, multe cu propunere de decorare de către statul român, se regăsesc în filele de dicționar pe care am apucat să încep să le public în *Caietele I.N.M.E.R. – Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc* –, nr. 2, martie 2005 (ultimul, din păcate, apărut sub responsabilitatea mea, înainte de a fi dat afară, în mod samavolnic, de la institutul de mine inițiat, în 2003 – și la care, comasat, din 2009, **cu I.I.C.C.R. și devenit I.I.C.C.M.E.R.**, am revenit, după o lungă bătălie judiciară, încheiată printr-o hotărâre C.E.D.O., abia în ... 2017!). Toți aceștia au urmărit, empatic, situația din țara noastră sub comunism și au ținut, în mod conștient, să pună umărul, fiecare după propriile puteri, în propriul domeniu, la denunțarea și apoi la demolarea regimului totalitar din România...

Cele trei cronologii sînt străbătute de un unic fir roșu: **ideea luptei pentru Libertate**, strict legată de cea a înfiripării, apoi a înstatornicirii democrației în țara noastră, deopotrivă atunci, la Revoluția din 1848, și acum, după Revoluția din 1989, pe vastul fond al istoriei Europei.

Întreagă această cronologie – dar mai cu seamă secțiunea consacrată „Erei Ceaușescu”, pe care, în bună parte, am trăit-o, nemijlocit, iar, de la un punct înainte (1983), în exil, am și urmărit-o, avizat – se bazează pe o selecție absolut personală a evenimentelor prezentate, cu toată subiectivitatea pe care aceasta o implică. Este ceea ce ni s-a părut nouă mai relevant în materie.

Celor care ne-ar acuza de exces de lirism ori de expresii hiperbolizante, le răspundem că așa simțeam noi, de departe, că așa simțeau cei de-acasă, văzînd ce vedeam și ceea ce o lume-ntreagă vedea... Miracolul Revoluției!... Ceva atît de măreț chiar că nu se putea falsifica, răstălmăci, manipula! Și, sigur, nu depărtarea în spațiu ne putea adultera nouă percepția...

În fața periculoasei ofensive mutilante a revizionismului în materie de comunism și de Revoluția din decembrie, a multiplelor insidioase campanii de reabilitare a ceaușismului și a Securității – evidente mai ales la televiziuni, mediile de informare cele mai pătrunzătoare (cîteva exemple: documentarul „testamentar”, grav mistificator, al arh. Camil Rogulski, om de casă al lui Ceaușescu, decedat în 2012, difuzat la televizor prin 2013, apoi absolut abjectul „serial” din cotidianul *Evenimentul Zilei*, apărut în fiecare zi, pe cîte două pînă la patru pagini, între 14 și 31 decembrie 2015, ca și, impropriu / ignorant denumita „ediție specială” – de fapt, un supliment – inserată, nenumerotat, în același inefabil ziar *Evenimentul Zilei*, de luni, 2 octombrie 2017, la moartea sinistrului general Iulian Vlad – opt pagini, dintre care cinci cuprinzînd exclusiv articole de insultă la adresa domnului Ion Iliescu...)! –, paginile consacrate de această Cronologie realităților sinistre ale regimului comunist, cele dedicate disidenței/opoziției românești și Revoluției din 1989, se doresc, **în plus**, și un instrument împotriva devastatorului fenomen – în special în rîndul generațiilor tinere, care n-au cunoscut nici „vremea ciumei”, nici sluta „țară turcită” – al *memoriei scurte*...

Ca orice lucrare, cu atît mai mult una cu specific de cronologie, aceasta este susceptibilă de îmbunătățiri, așa încît vom fi recunoscători celor care vor avea amabilitatea de a se apleca asupra ei și de a ne aduce „critici constructive” (pentru a prelua o celebră expresie, frecventă în *limba de lemn* a timpurilor comuniste, sperăm, definitiv, apuse...), sau critici, pur și simplu, observații de orice natură și completări.

Ne facem o plăcută datorie din a aduce viile noastre mulțumiri prietenului Nicolae Mocanu, de la Institutul de lingvistică *Sextil Pușcariu*, de la Cluj, ochi de editor, primul nostru cititor, pentru parcurgerea integrală și avizată a textului de față, pentru înțîia tehnoredactare a acestuia, și, nu în ultimul rînd, pentru judicioasele sugestii date.

Nu putem încheia fără a ne exprima recunoștința față de Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989 – în mod special, directorului său general, dl. Gelu Voican Voiculescu, de a cărui răbdare știu că am abuzat și care, anul acesta, ne-a

relansat ideea publicării cronologiei, împingându-ne, realmente, de la spate, să reluăm lucrul și, pînă de curînd, colegilor între ale cercetării din cadrul I.R.R.D. 1989 (și prof. univ. dr. Ion Calafeteanu, căruia îi datorăm recitirea atentă și critică a volumului și numeroasele sale observații pertinente), domnului acad. Răzvan Theodorescu, și acribiei sale științifice, dar și bunăvoinței și încurajărilor sale, precum și înțelegătoarei domnișoare Elena Diaconu. I.R.R.D. 1989 ne-a oferit posibilitatea apariției acestei cărți închinată apropiatei aniversări a 30 de ani de la Revoluția din decembrie 1989, dar și celor 170 de ani împliniți ai Revoluției pașoptiste, în 2018, anul Centenarului României reîntregite... Gratiudinea noastră se îndreaptă, în egală măsură, și către competenții și profesioniștii redactori și corectori ai prezentului volum.

A. N.

București, miercuri, la **3 Octombrie 2018** – sărbătoarea a 28 de ani de la reunificarea Germaniei, episod înalt simbolic, generat tot de „Noul 48”, din același *annus mirabilis* 1989; **cu_vînt înainte** revizuit și încheiat acum, dar început în 2014, întîmplător, între **9 Noiembrie**, la *25 de ani de la căderea Zidului Berlinului, celălalt eveniment major al formidabilului an 1989, fără de care, probabil, Revoluția română, nu ar fi fost posibilă, și 15 Noiembrie* același an, aniversarea *Revoltei muncitorilor de la Brașov, din 1987, veritabilul preludiu al Revoluției din decembrie.*

SECOLUL AL XIX-LEA

CRONOLOGIE COMENTATĂ A REVOLUȚIEI DEMOCRATICE EUROPENE DIN 1848-1849 cu privire specială asupra evenimentelor din Principatele Române

1. Preliminarii: 1840-1847¹

1840

Ianuarie-iunie: IAȘI (Moldova) – Istoricul și scriitorul Mihail Kogălniceanu (1817-1891) – viitor important revoluționar și om politic –, împreună cu o seamă de colaboratori din Moldova, Țara Românească și Transilvania, publică revista „Dacia Literară”, care a avut o contribuție esențială în cristalizarea ideologiei Revoluției de la 1848, în afirmarea culturii și a literaturii române ca și, în special, a dezvoltării unei conștiințe românești unitare.

Mai: BUCUREȘTI (Țara Românească) – Constituirea unei „societați secrete” de tip masonic, sub conducerea tînărului boier liberal Dimitrie (Mitiță) Filipescu (1808–1843), jurist de formație franceză și, probabil, primul român doctor în drept (1827–1831), care

¹ Precum am arătat în Cuvîntul Înainte, pasajele cu caractere aldine se referă la evenimentele din istoria românească, cele în *italice* – la evenimentele din istoria Franței, iar cele în caractere normale, drepte – la istoria altor țări.

a trăit, la Paris, experiența Celor Trei Zile Glorioase (de fapt, o autentică revoluție ce, doar din motive tactice, nu și-a spus astfel!), din iulie 1830 și a rămas străfulgerat de aceasta. *În opinia noastră, este primul democrat român autentic.* A fost și primul avocat, în sensul modern al termenului, din lumea românească, o lume care, prin *Regulamentul Organic*, introdus la 1831, începea să aibă – chiar dacă pe filieră rusească – o legislație de model european. Puternic influențat de ideile revoluționare de la 1830, M. Filipescu a preconizat – strângînd alături de el cam tot ceea ce se „mișca” în Țara Românească, de la foarte tînărul *junker* (elev ofițer) Nicolae Bălcescu (1819–1852), la profesorul francez, francmason, ce preda, pe atunci, la Colegiul „Sf. Sava”, din București, Jean A. Vaillant (1804–1886), la militantul pentru drepturile românilor din Banat, Eftimie Murgu (1805–1870), pînă la bătrînul Dimitrie Macedonski (1780–1843), vechiul ajutor de nădejde al lui Tudor Vladimirescu, de la 1821, și chiar la un nepot al domnului, Ion Ghica, viitorul mare pașoptist – *o mișcare revoluționară de inspirație republicană* (pe care detractorii au numit-o „complot”, denumire sub care a rămas cunoscută) contra regimului impus de principele Alexandru Ghica (1834-1842). Printre obiectivele lui Mitică Filipescu: lupta pentru independența Țării Românești, *proclamarea unei republici* (era pentru *prima oară în istoria noastră cînd apărea o asemenea revendicare!*), abolirea regimului feudal, emanciparea țaranilor clăcași și împrumărirea acestora etc. Aplicarea acestui program urma să se facă prin recurgerea la forța armată. S-a elaborat, de asemenea, un proiect de Constituție. Odată descoperită, mișcarea va fi reprimată, începînd cu luna octombrie, dînd însă ocazia unui răsunător proces, folositor regimului lui Ghica (acuzat de ruși de slăbiciune). Filipescu, grav bolnav datorită răului tratament la care a fost supus în închisoare, va fi eliberat de către noul domn Gheorghe Bibescu (decembrie, 1842–iunie, 1848) abia în martie 1843, numai pentru a putea muri, cîteva zile mai tîrziu, la el acasă... Vaillant va fi expulzat, mai întîi în